

POZIV PROROKA U SUŽANJSTVU (Iz 40, 1—11)

Mato Zovkić

Građa Iz 40—55 ušla je u židovski i kršćanski kanon kao sastavni dio Izaijine knjige, ali je znanstvenim istraživanjem posljednjih 200 godina dokazano da ova građa potječe od bezimenog Proroka u doba sužanjstva koji je djelovao među Izraelcima u Babiloniji u vrijeme internacionalnog uspona perzijskog kralja Kira, zapravo između njegova osvojenja maloazijske države Lidije god. 546. pr. Kr. i uništenja Babilona god. 539. pr. Kr. Povijesna pozadina, jezik, teologija i svrha ove građe pokazuju da se anonimni Prorok sužanjstva ugledao u velikog učitelja iz 8. stoljeća, jeruzalemskog Izaiju, ali se uključio u događaje svoga vremena i u njima naslutio ostvarenje Božjeg plana. Nije nam ostavio ni imena pa ga jednostavno zovemo Deutero-Izajom, a njegove zapisane propovijedi i dalje ostavljamo kao sastavni dio Izaijine knjige.¹

Komentatori i istraživači danas pretežno smatraju da je Prorok sužanjstva tješio razočarane sunarodnjake i najavljivao skori povratak u domovinu, a netko od njegovih učenika zapisao je njegove propovijedi te ponešto redaktorski doradio.² Knjiga počinje pozivom na tješjenje naroda Božjega a završava ispoviješću vjere u jačinu riječi Božje koja ispunjava naum Božji. Tako bi Iz 40, 1—11 bio uvod u cijelu knjigu, a 55, 10—13 zaključak. Prolog 40, 1—11 sadrži »lanac imperativa« koji ne samo navješćuju novi Božji zahvat nego i pokreću suradnike Božje na ostvarenje tog zahvata.³ Ovaj odsjek Deutero-Izaije je pjesma u četiri kitice: 1—2 poziv na tješjenje razočaranih sužanja, 3—5 Jahvin put u pustinji, 6—8

¹ Za introdukcijski pristup Dt-Iz na hrvatskom usp. W. J. Harrington: *Stari zavjet — spomen obećanja*, Zagreb, KS, 1977, 233—237. A. Škrinjar: *Veliki i Mali proroci Staroga zavjeta*, Zagreb, FTIDI 1972, 14—16. A. Rebić: *Prorok Izaija*, Zagreb, 1971, 7—8. Od strane literature dobru sintezu novije introdukcijskog pristupa donosi A. Soggin: *Introduzione all'Antico Testamento*, Brescia, Paideia 1974, 409—423. Na str. 411. kaže da je hipoteza o zasebnom auktoru Iz 40—55 na univerzitetu Hajfa provjerena pomoću kompjutera te da su dobiveni rezultati potvrdili glavne podatke kritičkog istraživanja.

² Neki noviji komentari: J. Steinemann: *Le livre de la consolation d'Israel et les prophètes du retour de l'exil*, Paris 1960. H. Brandenburg: *Jesaja. II Teil: Das Buch von der Erlösung*, Giessen 1961. A. F. Knight: *Deutero-Isaiah. A Theological Commentary on Isaiah 40—55*, New York 1965. K. Elliger: *Jesaja II*, Neukirchen 1970. P. E. Bonnard: *Le Second Isaïe, son disciple et leurs éditeurs*, Paris 1972. F. Holmgren: *With Wings as Eagles. Isaia 40/55. An Interpretation*, New York, 1973.

Neke novije monografije o Dt-Iz: H. M. Orlinsky-V. A. Snaith: *Studies on the Second Part of the Book of Isaiah*, Leiden, 1967. R. W. Whybray: *The Heavenly Councillor in Isaiah XL: 13—14. A Study of the Sources of the Theology of Deutero-Isaiah*, Cambridge, 1971. C. Stuhlmüller: *Creative Redemption in Deutero-isaiah*, Rome, 1970. A. Schoors: *I am God Your Saviour. A Form-Critical Study of the Main Genres in Is XL—LV*, Leiden, 1973. T. Melugin: *The Formation of Isaiah 40—55*, Berlin, 1976. H. C. Spykerboer: *The Formation and Composition of Deutero-Isaiah: With Special Reference to the Polemics Against Idolatry*, Franken, 1976.

³ Usp. C. Westermann: *Das Buch Jesaja. Kapitel 40—66 (ATD 19)*, Göttingen, 1966, 29—31.

poziv na proročku službu, 9—11 navjestitelj radosne vijesti. S većinom prevodilaca⁴ i komentatora⁵ ovaj odsjek uzimamo ne samo kao prolog cijeloj knjizi nego i kao izvještaj o pozivu u proročku službu.

Književna vrsta »poziv proroka«

SZ donosi u prvom licu jednine izvještaje o pozivu Amosa (Am 7—9), Izaije (Iz 6), Jeremije (Jr 1), Ezekijela (Ez 1—3), Deutero-Izaije (Iz 40, 3—8) i Zaharije (Zah 1, 6. 7. 8). Na Bliskom istoku u staro doba pisalo se rijetko i s ozbiljnim razlogom. Sam izvještaj o pozivu proroka pokazuje da je prorok taj doživljaj smatrao prekretnicom u svome životu koja ga izdvaja iz redovitog religioznog iskustva sunarodnjaka. Prorok redovito nije na početku priopćavao slušateljima povijest svoga zvanja, nego mnogo poslije, kad su mu ovi osporavali autentičnost nastupanja u ime Božje, kad se usudio voljom Božjom proglasiti nešto što im se ne sviđa. Tu povijest zvanja prorok nije iznosio da prikaže Božje zahvate u vlastitu nutrinu, nego da svoje djelovanje opravda pred onima koji mu osporavaju dobronamjernost i bogoduhost.

Do proročkog poziva došlo je na temelju osobnog doživljaja koji je tajanstven, ali nikako plod halucinacije. Obično se radi o viđenju pri kojem prorok čuje nebeski glas o potrebi izvršenja određenog poslanja (usp. Iz 6, 8) ili o izravnom pozivu vidiocu kojemu Jahve govori da ga je odabrao od majčina krila (usp. Jer 1, 5). Upravo primjer Jeremije, koji je doživljavao neuspjeh za neuspjehom, a ipak se osjećao nesretnim ako ne bi dalje proročki djelovao (usp. Jer 20, 9), pokazuje da se prorocima nešto objektivno i sigurno dogodilo što je utjecalo na cijeli njihov život. Valja, međutim, razlikovati pozivni doživljaj od priopćavanja tog doživljaja slušateljima i prijateljima. To priopćavanje dovelo je do nove književne vrste u izraelskom narodu, književne vrste »izvještaj o pozivu proroka«. »Bez sumnje ti izvještaji omogućuju uvid u područje primarnog proročkog doživljaja, i to neusporedivo izravnije od sve kultne lirike, ali istodobno tumač mora biti svjestan da u njima vjerojatno ne leži neposredni i potpuni prikaz pozivnog događaja, nego zapis koji je služio određenoj svrsi pa je stilski oblik izvještaja bio pod utjecajem postavljene svrhe.«⁶

⁴ Usp. *La Sainte Bible traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem*, Paris 1961, 1026—1027. Ovo uvaženo međunarodno izdanje slijedi hrvatska *Biblija*, Zagreb; 1968, str. 738—739. *Die heilige Schrift. Familien Bibel*, Bonn, 1973, 1171—1172 bilješke; *The New American Bible*, Camden, 1971, 831—832.

⁵ Usp. C. Stuhlmueller: »Deutero-Isaiah«, *Jerome Biblical Commentary*, London, 1970, 368—369. A. Penna: *Isaia*, Roma, 1964, 402—409. C. Westermann, op. cit., 31—41. J. Ziegler: »Das Buch Isaias«, *Echte Bibel II*, Würzburg, 1958, 129—130. G. J. Botterweck: »Die Frohbotschaft vom Kommen Jahwes (Jes 40, 1—11)«, *Bibel und Leben* 15 (1974), 227—234. G. Von Rad: *Die Botschaft der Propheten*, Gütersloh, 1977, 44, 206—209. P. Merendino: *Corso esegetico-teologico su Isaia. I Parte 40, 1—11*, Roma, P. I. B. 1970, razumije Iz 40, 1—11 ne kao poziv proroka nego kao prolog Deutero-Izaijinoj knjizi koji je sastavio Trito-Izaija. U prologu bi zamišljeni prorok dovikivao jeruzalemskim stražarima da tješe narod. Usp. njegovu recenziju Whybrayove knjige u *Biblica* 58 (1977), 281—283.

⁶ G. Von Rad, op. cit., 32.

Zapis o Deutero-Izajinu pozivu oblikovan je za zajednicu koja se nazivala na rubu očaja i nacionalnog i religioznog rasula: »S kime ćete, dakle, prisposodbit Boga? I s kakvim ga likom usporedit? S kime ćete mene prisposodbit, tko mi je ravan? — kaže Svetac. Zašto kažeš, Jakove, i ti, Izraelce, govoriš: 'Moj put sakriven je Jahvi, Bogu mom izmiče moja pravica?'« (Iz 40, 18, 25, 27). Sudbinu koju su doživjeli u sužanjstvu Izraelci su više shvaćali kao Jahvinu nemoć nego kao zasluženu kaznu. Počeli su sumnjati, može li Jahve uopće još pomoći i je li on jači od bogova njihovih porobljivača? U duhu ondašnjeg vremena mislili su da se bogovi bore na strani svojih miljenika i bili su zapljusnuti superiornošću babilonske države, kulture i religije. U takvoj situaciji Bog je pozvao jednoga od sužanja da u obeshrabrenima budi nadu u mogućnost promjene na bolje.

Čini se da se njegovo zvanje razvijalo stupnjevito. Vjerojatno je na početku i on bio melankolični sužanj koji je bolje od ostalih vidio svu bezizlaznost svoga naroda. Tokom vremena spoznao je da Bog od njega traži da tješi sunarodnjake (usp. 40, 1—2). Poslije je dobio uvid u zasjedanje nebeskog dvora i čuo odredbu o gradnji cesta za Božji prolaz kroz pustinju, za novi exodus (40, 3—5). Napokon je došlo viđenje s izravnim pozivom (40, 6—8) koje ga je pretvorilo u navjestitelja radosne vijesti (40, 9—11).

Poziv za tješjenje razočaranih 40, 1—2

¹»Tješite, tješite moj narod
govori Bog vaš.

²Govorite srcu Jeruzalema,
vičite mu
da mu se ropstvo okonča,
da mu je krivnja okajana,
jer iz Jahvine ruke primi
dvostruko za sve grijehе svoje.«

Knjiga počinje maglo, bez objašnjenja gdje se događa radnja. Vrlo je vjerojatno da Prorok ima viđenje: nebeski dvor zasijeda i on čuje poziv za tješjenje.⁷ Kako u TM nije odmah jasno na koga se odnosi ponovljeni imperativ »Tješite«, Septuagintini prevodnici su umetnuli »svećenici«, a Jeronim je razumio da narod treba tješiti sam sebe.⁸ Ponovljeni imperativ znak je da je utjeha hitno potrebna, jer je stanje u zajednici tako jadno da bi svaka pomoć mogla prekasno stići. Imaće u ovoj knjizi ima dosta ponovljenih imperativa.⁹ Slično u 43, 11 i 48, 15 ponavlja Jahve da on osobno govori. Ponavljanje je znak naglašavanja poruke. Smisao

⁷ Usp. C. Stuhlmüller, art. cit., 368.

⁸ Preveo je: »Consolamini, consolamini, popule meus — Utješi se, utješi se, moj narode!« Takav bi prijevod bio dopušten kad bi u originalu stajao imperativ *hifila* (*hinahmu*) mjesto imperativa *piela* (*nahamu*) od korijena *nhm*. LXX-in prijevod je znak aktualiziranja teksta u vremenu mučne restauracije nakon povratka i ponovne dijaspore: narod Božji treba neprestano biti tješjen, i to prvenstveno spada na njegove vjerske predstojnike, svećenike.

⁹ Usp. Iz 51, 9, 15; 52, 1; 57, 14.

tješnja treba s Westermannom gledati u kontekstu Tužaljki gdje ojađeni narod izjavljuje da nema nikakve utjehe (Tuž 1, 2, 9, 16—17, 21). Na ovim mjestima Tuž vidi se u duhu hebrejskog paralelizma da pod »utjehom« narod misli »pomoć«. Opustošeni Jeruzalem nema nikoga tko bi ga utješio ili pomogao. U Tuž 2, 13 pisac pita, tko će »utješiti i pomoći« opustošeni Jeruzalem? U nekim psalamskim i proročkim tekstovima Jahvina pomoć i utjeha su sinonimi.¹⁰ Tema utjehe i pomoći koja dolazi od Jahve osobito je prisutna u Deutero-Izaiji, pa njegovu knjigu komentatori naslovljuju kao Knjigu utjehe (usp. Iz 49, 13; 51, 3. 12; 52, 9).

Kad Jahve šalje svoga glasnika da tješi njegov narod, onda je to opuno-močena utjeha koja uključuje i pomoć: »Ta riječ utjehe izgovorena je punomoćno jer usklik 'Tješite' prelazi u usklik 'Pripravite' i jer glasnikovoj riječi koja okončava tužbalicu odgovara zahvat Gospodara povijesti koji uzdiže ponizne i ruši silnike.«¹¹ Izrael je ovdje nazvan *ammi*, »moj narod«. Poznato je iz opće biblijske naobrazbe da je *am* tehnicizirani izraz SZ za Izrael kao saveznički narod Božji. U *ammi* se krije iskaz smilovanja i obnovljene ljubavi. To se vidi i u frazi »*jômar Elohê-kem* — govori Bog vaš«. Opet progovara Bog saveza i milosrdne vjernosti.

»Jeruzalem« iz r. 2. nije geografski pojam nego sinonim za »moj narod« iz prethodnog retka: to je narod prognan iz Jeruzalema koji tuguje sa svojom domovinom i poistovjećuje se s njome. Prorok mora tješiti sunarodnjake koji su ponijeklom iz Jeruzalema, ali ovog časa nisu u Jeruzalemu. »Govoriti srcu« znači govoriti nježno kao što govori zaručnik (usp. Post 34, 3; 50, 21; Rut 2, 13). Time tekst podsjeća na veliku alegoriju o zaručničkoj ljubavi između Jahve i njegova naroda koja je bila prekinuta nevjerom naroda, ali Jahve sad oprašta. U r. 2. opaža se inače juridički rječnik ponovnog uspostavljanja saveza i Jahvina nastanjenja u narodu.¹²

Sadržaj je Prorokova tješnja dvostruk: ropstvo je okončano i krivnja je oprostena. U TM ovdje stoji veznik *ki* tri puta; naši su ga dva puta preveli s »da«, a treći put s »jer«, a *om* znači jedno i drugo. Ropstvo i krivnja ovdje su korelativni: Izrael je morao ići u ropstvo zbog krivnje i grijeha. Time Deutero-Izaija potvrđuje misli predužanjkih proroka koji su najavljivali sužanjstvo kao kaznu za kolektivni otpad od Boga. Ovaj Prorok, kao i oni, ne dijeli strogo profanu i religioznu povijest, jer se Bog poslužuje profanim povijesnim događajima da izvede svoj plan o kazni i izbavljenju.

Veznikom *ki* u r. 2b Prorok povezuje bijedu sužanjstva s grijesima naroda u cijeloj povijesti do tog trenutka. Pjesnički kaže da je narod »primio dvostruko za sve svoje grijeh«. To je hiperbola kakvih ima još u SZ.¹³ Time on nikako ne tvrdi da je Bog u svojoj kazni pretjerao nego budi radost povratka koju snažno izražavaju Psalmi 126. i 137. Onima koji više ne mogu izdržati teret sužanjstva i stoje na rubu očaja, Prorok

¹⁰ Usp. Ps 88, 17; Iz 12, 1; Jer 31, 13.

¹¹ C. Westermann, op. cit., 31.

¹² Usp. P. Merandino, op. cit., 34—35.

¹³ Usp. Iz 61, 7; Jer 16, 18; 17, 18; Hoš 10, 10sl.

dovikuje da je došao kraj nevoljama, ali podsjeća da su nevolje kazna za grijeh.

Jahvin put kroz pustinju 40, 3—5

³Glas viče: »Pripravite Jahvi
put kroz pustinju.
Poravnajte u stepi
stazu Bogu našem.

⁴Neka se povisi svaka dolina,
nek se spusti svaka gora i
brežuljak.

Što je neravno, nek se poravna,
strmine nek postanu ravni.

⁵Otkrit će se tada Slava Jahvina,
i svako će tijelo vidjeti,
jer Jahvina su usta govorila.«

Za razumijevanje ove strofe potrebno je imati na umu vjersku i kulturnu pozadinu onih kojima se povijesni Prorok obraćao. Strofa podsjeća na izlazak iz Egipta preko Sinajske pustinje u obećanu zemlju. Tom zgodom Jahve je osobno vodio svoj narod u stupu od oblaka i svijetlio mu po noći (usp. Iz 42, 16; 43, 1sl; 52, 12 zatim Izl 13, 21sl; 14, 19sl). Novi će izlazak biti sličan prvome: Jahve će ponoviti svoj zahvat i opet voditi svoj narod iz ropstva. Ovog puta narod se nalazi na sjeveru od Palestine te na povratku mora proći kroz Sirsku pustinju. Drugi element iz povijesne pozadine za razumijevanje ove strofe jesu ceste i ulice u Babiloniji i kultne i kraljevske procesije. Babilonija je bila povezana cestama kojima se brzo kretala vojska, trgovci i deportirani pobijeđeni narodi. Babilonske su ceste podsjećale Židove na sramotni poraz i prisilno doseljenje. Takve su bile i ulice, osobito u samom Babilonu. Vlada je ponekad znala narediti stanovnicima nekog kraja da naprave put za prolaz carske vojske i pratnje. U babilonskom kultu postojale su procesije u čast božanstvima koje su prolazile kroz najljepše ulice grada. Među starim tekstovima otkopanim na području Babilonije jedan poziva niže božanstvo zvano Nabu da o babilonskoj novoj godini priredi ulice za Mardukov prolaz ili procesiju.¹⁴

Tako se Deutero-Izaija poslužio proširenim pojmom trijumfalnog prolaza kralja ili božanstva da najavi Jahvin prolaz kroz pustinju na čelu povratnika iz sužanjstva. Jahve će prirediti put kroz pustinju kao što babilonski kraljevi ili babilonska božanstva naređuju da im se pripravi put. U r. 3. trebalo bi izraz *qôl qôrê prevesti* »glas je vičući«. Particip prezenta izražava ponavljano i trajno vikanje. Bio bi to glas nekoga od nebeskih dvorana koji Prorok čuje. Ovdje počinje ispunjavanje odredbe iz r. 1: utjeha se sastoji u pomoći i izbavljenju iz sadašnjeg stanja. Utiranje puta kroz pustinju početak je efikasne utjehe koju Jahve pruža.

●

¹⁴ Njemački prijevod teksta donosi C. Westermann, op. cit., 34 i ujedno navodi literaturu.

¹⁵ P. Merendino, op. cit., 43.

Glas zove na pripravljanje Jahvinog puta, *derek Jahveh*. U Deutero-Izaiji često dolazi riječ *derek* u kontekstu izlaska iz Egipta (43, 16; 51, 10), zatim Kirova oslobođenja (42, 16; 43, 19; 45, 13). U SZ pod izrazom »put« često se misli na način života. U tom smislu ističe se Ps 2. koji govori o dva puta. Hodati putem Jahvinim tu znači živjeti u skladu s Jahvinim odredbama, biti mu vjeran. Na našem mjestu kontekst pokazuje da nije riječ o moralnom putu nego o materijalnom. Na ovom mjestu *derek Jahveh* je ujedno sažetak svega Jahvina djelovanja u prilog njegovu narodu; to je Jahvin silazak u narod.¹⁵

Put Jahvin ima prolaziti kroz pustinju (*midbar*) i stepski kraj (*arabah*). Izvornu riječ *mesillah* naši su preveli kao »stazu«, dok ona označava široku cestu.¹⁶ Riječ je o cesti koja ima prolaziti kroz nenastanjen kraj gdje nema stabala ni mogućnosti za život ljudi. Kroz takvo područje treba pripremiti put Bogu našem, *Eloheanu*. U r. 1. govori Bog *vaš*, *Elohekem* Proroku i vođama zaslužnjene zajednice. Ovdje članovi nebeskog dvora govore Proroku i narodu.¹⁷ Bog *naš*, Bog *vaš* — to su izrazi kojima se označuje bliskost i zainteresiranost Boga. Bog, kojemu je do nas stalo, dokazat će da je »naš Elohim« time što će Kirovim dekretom nakon pada Babilonije omogućiti da se deportirani narodi vrate u svoju domovinu i uživaju određenu političku i potpunu religioznu samostalnost.

R. 4. govori o otklanjanju svega što priječi ili otežava Jahvin prolaz: udubine se trebaju povisiti, neugodne uzvišice spustiti, neravno izravnati. Pojedine hebrejske riječi nisu potpuno jasne. Na pr. *rekasim* je hapaks legomenon u cijelom SZ, pa se iz konteksta prevodi kao »strmine«. Ovdje su glagoli u jusivu, dok su u r. 3. u imperativu: oni kojih se tiče moraju pripremiti ne tek prohodan, nego idealan put. Ove slike podsjećaju na babilonski ceremonijal trijumfnog prolaza kralja ili božanstva. Tako su oni isti prizori koji su Židove dosada ispunjavali bijesom i osjećajem nemoći okrenuti u sredstva njihova oslobođenja i povratka.

U r. 5. ključna je riječ *galah* (otkriti, objaviti, očitovati) kojom se u SZ označuje objava što dolazi od Jahve. U Iz 22, 14 i 53, 1 tim glagolom prikazano je spektakularno očitovanje Jahve koje dolazi preko svagdanjih događaja: »Radi se o objavi transcencije, ali u imanenciji svagdanje i povijesne egzistencije.«¹⁸ Očitovat će se slava Jahvina, *kabod Jahveh*. Korijensko značenje riječi *kabod* je »težina«, stabilnost, nepromjenjivost Jahvina u hirovitom toku povijesti. Jahve je sama stabilnost u kontingentnom svijetu, i o novom exodusu opet će se očitovati njegova stabilnost. U SZ govori se o očitovanju Jahvine slave prilikom prvog exodusa (Izl 14, 4. 18; 6, 1; Iz 58, 8) i prilikom doživljavanja Jahvine prisutnosti u šatoru, odnosno u hramu (Izl 40, 34—35; 1 Kr 8, 10—12). Deutero-Izaija uči da je cijeli stvoreni svijet očitovanje slave Jahvine, ali traži od svojih slušatelja da u povijesnim gibanjima otkriju trag Jahvina spasenjskog plana. Tim više što je u semitskom načinu

¹⁶ Penna, op. cit., 404, prevodi s »la strada«, *New American Bible*, str. 832, s »highway«.

¹⁷ P. Merendino, op. cit., 46 u skladu s cijelim svojim tumačenjem Iz 40, 1—11 smatra da i ovdje govori prorok.

¹⁸ P. Merendino, op. cit., 66.

razmišljanja prošlost prisutna u sadašnjosti, a budućnost se odvija također u sadašnjosti.

»Svako će tijelo vidjeti« znači »svi će ljudi vidjeti«. *Basar* je ljudsko tijelo ukoliko je zemaljsko i krhko, pa odatle cijeli čovjek ukoliko je podložan fizičkoj i moralnoj krhkosti, raspadljivosti. Ovdje se pod *basar* misle pripadnici poganskih naroda koji, unatoč svojoj privremenoj moći, ne mogu spriječiti Jahvin plan: »Ondašnji je svijet stoga morao uvidjeti da 'poraženi' Bog poraženog naroda ispunjava svoju riječ i svome narodu ponovno dodjeljuje život u zemlji otaca.«¹⁹ Izraz *phî Jahveh* naši su preveli kao »Jahvina su usta govorila«. U hebrejskom nema glagola pa izraz doslovno znači »Jahvina usta, Jahvin govor, odredba«. Time se izražava široki razmjer Jahvine riječi, koja je ujedno i događaj, pa utjeha iz r. 1. ne ostaje samo puklo obećanje, nego počinje biti stvarnost koja je na dohvat.

LXX je prevela r. 3. da glas više kako u pustinji treba pripremiti put Jahvi. Sinoptici su citirali ove riječi kao propovijed Krstitelja koji zove na obraćenje u znak skorog nastupa Mesije. Ova promjena uslijedila je iz moralnog shvaćanja riječi *derek* i pojma pustinje kao mjesta doživljavanja ovisnosti o Bogu. Ono što je u vrijeme sužanjstva značilo materijalni put kroz Sirsku pustinju postalo je poslije sužanjstva moralni put. Kumranski monasi izdvajanjem iz nastanjenih mjesta i marljivim proučavanjem Tore smatrali su da su ispunili ovo proročanstvo.²⁰ Sam Isus između krštenja i ministrija proveo je neko vrijeme u pustinji da se pripremi na propovijedanje i uprisutnjivanje kraljevstva Božjeg. Ovo micanje od materijalnog na moralno značenje riječi *derek* odraz je želje i potrebe da u promijenjenim povijesnim prilikama riječ Božja bude sadržajna novoj generaciji vjernika.

Poziv na proročku službu 40, 6—8

⁶Glas nalaže: »Viči!«

Odgovorih: »Što da vičem?«

— »Svako je tijelo ko trava,
ko cvijet poljski sva mu dražest.

⁷Sahne trava, vene cvijet,
kad dah Jahvin preko njih prođe.

Doista, narod je ko trava.

⁸Sahne trava, vene cvijet,
ali riječ Boga našega ostaje
dovijeka.«

Na početku r. 6. imamo opet particip prezenta *qôl ômêr* (kao u r. 3. *kôl qôré*). Glas Jahve ili njegova dvoranina uporno nalaže i Prorok ga ne može zatomiti. Dosada su imperativi bili u pluralu (r. 1.: »tješite«; r. 2.: »govorite«; r. 3.: »pripravite«). Ovdje je singular *qerâ*, izvikuj, proklamiraj, javljaj. To je poziv konkretnom pojedincu između sužanja da izvikuje utjehu i pomoć, da budi vjeru i mađu, da propovijeda skoro

●

¹⁹ C. Westermann, op. cit., 36.

²⁰ Usp. kumranski tekst IQS 8, 14—15 na koji se poziva Stuhlmüller.

oslobođenje. S većinom prevodilaca i komentatora prihvaćamo popravljenu vokalizaciju, drugačiju od masoretske u riječi »Odgovorih«,²¹ oslanjajući se na LXX i Vulgatu. Prorokovo »Što da vičem?« jest objecka na poziv. Situacija je tako bezizlazna da i on podliježe malodušnosti sunarodnjaka, ne vidi izlaz iz ropstva, ne vidi smisla prorokovoj službi. U vrijeme kad se to događa Babilon je u punoj političkoj snazi, i nema nikakva izgleda da će promijeniti svoju politiku prema sužnjima. To znači da naš Prorok nije od prve odgovorio pozivu i u tome je sličniji Jeremiji koji se izgovarao na mladost i neiskustvo (Jer 1), nego jeruzalemskom Izaiji (Iz 6). Moguće je da Prorok u pokušaju otklanjanja poziva izgovara riječi r. 6b i 7, ali više odgovara da ih izgovara glas s neba pa ih zato s našim prevodiocima stavljamo pod nove navodne znakove. Nebeski glasnik ohrabruje Proroka: svako je tijelo kao trava koja naglo vene i propada. Ovdje pisac podsjeća na vrući pustinjski vjetar na Bliskom istoku koji zna nenadno puhnuti i spržiti travu koja naraste iza kiše. Taj vreli pustinjski vjetar nebeski glasnik naziva u r. 7. *ruah Jahveh*, Jahvinim dahom. Time podsjeća na starozavjetnu temu da sve što živi participira na Jahvinu dahu (usp. Ps 104, 27—30). Sama riječ *ruah* znači dah, vjetar i Duh pa je u izvorniku usporedba zornija nego u bilo kojem prijevodu.

Usporedbom o prolaznosti trave koju spaljuje vrući pustinjski vjetar, što je istodobno slika Jahvina daha i duha, istaknuta je krhkost i prolaznost ljudske sile. Usporedba je dosta česta u SZ.²² Ovdje se njome ističe prolaznost babilonske sile, Jahvino djelovanje u povijesti i snaga njegove stvaralačke riječi.²³ Riječi »Doista, narod je trava« ne uklapaju se dobro u kontekst, i komentatori ih s pravom smatraju kasnijim dodatkom kojim su glosatori mudrosnu poslovicu o prolaznosti ljudi primijenili na izraelski narod: »Riječi nebeskog glasa u recima 6—7 izražavaju poslovičnu mudrost kakva je svojstvena mudrosnoj književnosti. Čini se, što više, da je izreka postavljena kao mudrosna 'zagonetka' kojoj prorok naslućuje odgovor. Izreku nije dobro razumio glosator koji je dodao posljednji dio retka 7, jer ju je protumačio kao da se odnosi na Izrael. Glas suprotstavlja slabost ljudi Božjoj moći. Bijesni žar pustinjskog vjetra suši vegetaciju, kad puše duže vrijeme; promjena od života u

²¹ Masoretska vokalizacija *vaamar* znači »i reče« (kal, perfekt od *amar* — reći, izjaviti, zapovjediti), a LXX-in i Vulgatin prijevod pretpostavlja vokalizaciju *vaomar* (kal, imperfekt, 1. lice singulara), »i reko«. U slučaju masoretske vokalizacije sve riječi u recima 6—8 govorio bi netko tko izmiče ponudenom prorokom pozivu: i onako je sve propalo; nema smisla poduzimati bilo što. P. Merendino, op. cit., 68 ovako prevodi ovaj tekst: Voce di uno che dice: »Annuncia!« — Ma l'altro dice: »Cosa devo annunciare? — Ogni carne ecco, è come erba — tutta la sua bellezza è come fiore del campo! — Secca l'erba, appassisce il fiore! — lo Spirito di Jahveh ha spirato su di esso!« — Certo, erba è il popolo. — Secca l'erba, appassisce il fiore, — Ma la parola del nostro Dio sussiste in eterno! Prema njemu r. 6b i 7a izgovara očajni Jeruzalem, a 7b i 8 prorok. R. F. Edel: *Hebräisch-Deutsche Präparation zu Jesaja*, Marburg, 1964, str. 97 ovako prevodi i tumači naš tekst: »Eine Stimme spricht: »verkünden«, und man (näml. der Prophet) spricht, antwortet: »was soll ich verkünden?« — (Hierauf spricht jene Stimme: verkünden sollst du.) »alles Fleisch ist Gras u. s. w.« Potcrtao Edel.

²² Usp. Iz 37, 27; 51, 12; Job 14, 1sl! Ps 90, 5sl.

²³ Usp. J. Ziegler, art. cit., 130. G. Von Rad, op. cit., 205—207.

smrt je nenadana i neočekivana, pa nije čudno što su biblijski pisci tako često u pustinjskom vjetru gledali sliku Božjeg suda.«²⁴

U r. 8. suprotstavljena je kratkotrajnost trave i cvijeća, kao slike za ljudsku krhkost, riječi Božjoj koja ostaje do vijeka. Pod »riječju« treba gledati svu puninu hebrejskog *dabar*, što označuje Božja djela i riječi, stvaralačka djela i stvarateljsku riječ. Ovakva vjera u zbiljnost Jahvine riječi-dabara prožima cijelu Deutero-Izajjinu knjigu, a osobito je prisutna u pogovoru 55, 10—11, gdje je Jahvina riječ personificirana kao njegov glasnik i suradnik. Očajnom i neodlučnom Porukom Bog potvrđuje krhkost ljudskih pothvata, ali ističe da njegova riječ ostaje do vijeka. U Babiloniji Izraelci nisu imali hrama i kulturnih institucija, ali im je još uvijek preostala riječ Božja koja za ovog Proroka počinje dobivati dotad neslućeno značenje.²⁵

Navjestitelj radosne vijesti 40, 9—11

⁹Na visoku se uspnj goru,
glasniče radosne vijesti, Sione!
Podigni snažno svoj glas,
glasniče radosne vijesti,
Jeruzaleme!

Podigni ga, ne boj se,
reci judejskim gradovima:
»Evo Boga vašega«.

¹⁰Gle, Gospod Jahve dolazi u
moći

mišicom svojom vlada!
Evo s njim naplata njegovoga,
a ispred njega njegovoga nagrada.

¹⁴Kao pastir pase stado svoje,
u ruke uzima jaganjce,
nosi ih u svome naručju,
i brižljivo njeguje do jilice.

Ovdje se pozvani Prorok odazvao i počeo propovijedati radost obnove koju Jahve sprema. To je himanski prikaz Jahve i načina kako se Jahve predstavlja svome narodu u povijesti.²⁶

R. 9. pretpostavlja istočnjački običaj da pri povratku vojske s uspješnog vojnog pohoda žene pjevaju o ratnoj pobjedi i veličaju pobjednika (usp. 1 Sam 18, 6—7; Ps 68, 12). Ovdje je personificiran Jeruzalem ili Sion te uzet kao pars pro toto mjesto cijelog naroda. Sion se treba uspeti na visoku goru i vikati: »*Hinneh Ēlohēkem* — Evo Boga vašega!« Time je prikazano kao već dogođeno ono što se treba uskoro dogoditi: Jahve se

²⁴ J. L. Mckenzie: *Second-Isaiah*, New York (AB 20), 1968, 18. O. Loretz: »Die Sprecher der Götterversammlung in Is 40, 1—8«, Ugarit-Forschungen 6 (1974), 489—491 stihometrijskom analizom dokazuje koji su dijelovi Iz 40, 1—8 dodani u znak interpretacije ovog izvještaja o pozivu. Svrha dodavanja bila bi da se поближе objasni tko govori u 40, 1—2, zatim u 40, 3—5 i 40, 6—8. Umetak »Doista, narod je trava« ujedno pripravlja r. 8. o trajnosti riječi Božje.

²⁵ Usp. C. Westermann, op. cit., 38.

²⁶ Usp. P. Merendino, op. cit., 133—138.

vraća kao moćni ratnik s uspješnog pohoda i kao plijen vodi svoj narod iz babilonskog sužanjstva. Pri tome Prorok tako teocentrično govori o vremenu spasenja da izričito spominje samo Jahvin dolazak, a povratak sužanja navodi kao zaradu ili naplatu Jahvina uspješnog boja.²⁷ Donosilac radosne vijesti zove se u TM *mebassereth*, što je particip ženskog roda od *bissar* (piel perf.), a znači javiti radosnu vijest, obradovati radosnom vijesću, naviještati.

Cijjôn i *Jerušalaim* mogu ovdje biti vokativ i objekt. LXX je razumjela kao objekt, a i Vulgata.²⁸ Današnji ih egzegeti shvaćaju kao vokativ, pa su i Sion i Jeruzalem glasnici radosne vijesti koju trebaju izvikivati pri Jahvinu trijumfalnom povratku. Tim više što su *Cijjôn* i *Jerušalaim* u hebrejskom ženskog roda. Jeruzalem je personificirana žena, koja treba razglašavati radosnu vijest o povratku Jahve i njegova naroda u sveti grad. U glagolu *bissar* koji je LXX prevela kao *evangelizomai*, a Jeronim evangelizare jest korijen pojma evanđelja kao radosne vijesti koja se tiče svih ljudi (usp. Mk 1, 14—15). U NZ evangelizirati znači propovijedati Krista kao radosnu vijest koja se tiče dobra svih ljudi.

Proklamator radosne vijesti ne treba se bojati, odnosno treba prestati sa strahovanjem.²⁹ Takav je poklik čest u Dt-Iz.³⁰ Odnosi se na one koji su eventualno ostali u opustošenoj zemlji u neizvjesnosti za svoju budućnost i za sudbinu deportiranih. Radosna vijest biva proklamirana s visoke gore i podignutim glasom tako da je svi mogu čuti (usp. Jer 7, 29). Iz Jeruzalema se vijest treba raširiti po drugim judejskim gradovima.

Sadržaj radosne vijesti jest: »Evo Boga vašega!« To znači: Bog saveza je tu, opet je na djelu; narod kao narod ne može preživjeti bez njega, a on sigurno zahvaća u povijest u prilog svome narodu. Pri tome je važno svojstvo Deutero-Izaije da buduće spasenje naviješta kao već prisutno, na djelu: »Više puta biva 'glasnik radosti Sion' pozvan da Jahvin budući dolazak sada naviješta; da ga naviješta 'bez straha', iako Jahvin advent još predstoji. Treba pozivati na hvalu Onome koji dolazi u pomoć svome narodu kao da je pomoć već tu. Uz zadaću navještenja koja spada na pozvanoga (r. 6—8) dolazi i zadaća zbora koji glasniku odgovara i koji već sada najavljuje hvalu budućeg Jahvina čudesnog zahvata... Na ostvarenje utjehe spada da Sion, tj. cijeli izraelski narod sam prihvati i potvrdi poruku o spasenju koja dolazi. Narod je poruku prihvatio ako se već sada u sužanjstvu usuđuje hvaliti Jahvu za spasenje koje dolazi.«³¹

R. 10. prikazuje Jahvu kao snažnog ratnika (»mišicom svojom vlada«). U smionim antropomorfnim crtama Jahve je opisan kao zemaljski vladar. U Jeruzalem se s Jahvom kao nagrada i naplata vraćaju Jeruzalemci.

²⁷ Usp. G. J. Botterweck, art. cit., 231.

²⁸ LXX: »...*ho evangelizomenos Sion ... ho evangelizomenos Ierousalēm.*« Vulgata: »Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion; exalta vocem tuam tu qui evangelizas Ierusalem — Na visoku se uspni goru ti koji evangeliziraš Sion, podigni snažno svoj glas ti koji evangeliziraš Jeruzalem.«

²⁹ *Al thirê* = negacija plus kal futur od *jârâ*; ima vrijednost zabrane nastavka stanja ili akcije.

³⁰ Usp. Iz 41, 10, 13sl; 43, 1, 5; 44, 2; 51, 7; 54, 4.

³¹ C. Westermann, op. cit., 39. Ova sadašnja radost za buduće spasenje razlog je što Iz 40, 1—11 dolazi u liturgiji adventa.

Slika Jahve ratnika ublažena je izrazom *sakar* koji u Post 31, 17 označuje Jakovljevu zaradu stečenu radom kod Labana. Možda je ovdje uključena ideja da Jahve ne otima tuđe poput drugih ratnika što plijene, nego izbavlja svoje, jer Izrael nikada nije prestao biti njegov narod; on je Jahvino vlasništvo (usp. Izl 19, 6).

R. 11. donosi drugu sliku o Jahvi kao kralju. On je kraljevski pastir koji pase svoje stado. Na Bliskom istoku onog vremena kralj je često prikazivan kao pastir svoga naroda, jer on garantira nacionalno jedinstvo, čuva od vanjskih neprijatelja, provida unutrašnji red i pravdu, štiti sirote i udovice. Tu sliku biblijski pisci prenose na Boga, koji je dobri pastir što može i hoće zaštititi svoj narod. U Jahvinoj brizi za cijelo stado izražena je starozavjetna (i novozavjetna) komunitarnost spasenja. Pojedinci participiraju na slobodi i spasenju koje Jahve sprema time što su pripadnici njegova stada. Jahve spašava zajednicu i preko nje pojedince. Međutim, Jahve posvećuje osobnu pažnju svakom pripadniku svoga naroda. To je izrečeno u slici posebne brige za jaganjce i dojilice. Oni koji su najnemoćniji dobivaju veću zaštitu: »Ovom slikom o brižnom pastiru (Ps 34; Ez 34, 11sl i dr.) Prorok hoće oslabiti i dopuniti trijumfalne ali i ustrašujuće crte i reminiscencije iz ratničkog jezika; u slici brižnog pastira očituje se povratak prognanih kao djelo božanske ljubavi i vodstva.«³²

Zaključak

Iz 40, 1—11 nije samo prolog za Iz 40—55 nego i izvještaj o pozivu Proroku u sužanjstvu. Ovdje se nismo puno trudili da u tom izvještaju izdvojimo elemente koji potječu od kasnijih redaktora, nego smo ga istraživali u želji da uđemo u okolnosti pod kojima je bio pozvan ovaj Prorok i u srž njegove zadaće. Pozvani je bio jedan od sužanja koji je neko vrijeme zajedno s ostalim sužnjima mislio da je situacija bezizlazna. On je, međutim, religioznim razmišljanjem i izravnom objavom u međunarodnoj političkoj i kulturnoj situaciji počeo naslućivati velike promjene preko kojih će Jahve svoj narod vratiti u zemlju otaca. Zadaća mu je bila da u tami otkriva svjetlo, u očaju da budi nadu, u razočaranju vjeru u mogućnost promjene na bolje. Kao i drugi proroci, ovaj je mnogo više »prorokovao« nego »proricao«,³³ ali za razliku od jeruzalemskog Izaije, Hošee, Amosa, Jeremije i drugih koji su prvenstveno raskrinkavali religijsku i društvenu deformaciju u svom narodu i zvali na pokoru, ovaj je tješio, hrabrio i bodrio. Šteta je što se u traganju za proročkom zadaćom u Izraelu i Crkvi ovaj prorok premalo uzima u obzir.³⁴

●

³² G. J. Botterweck, art. cit., 237.

³³ Usp. P. Beauchamp: »Prorok«, RBT, 1023—1035. A. Šoljić: »Smisao i aktualnost proročke funkcije«, *Jukić 7* (1977), 7—14 pod prorokovanjem misli vikarijalno nastupanje u ime Božje, propovijedanje volje Božje i zahvaćenost stanjem koje nadolazi, a pod proricanjem otkrivanja budućnosti. On pojam proroka ne ograničava samo na biblijske likove nego ga uzima u širem smislu.

³⁴ Usp. B. Lujčić: »Znakovitost krize u proročkom životu«, *Jukić 7* (1977), 28—36, gdje autor obrađuje dimenziju prosvjeda i apela u proročkom djelovanju na primjeru Ilije, Amosa i Jeremije služeći se njemačkom literaturom o prorocima općenito. Iz primjera Deutero-Izaije vidimo da prorok nije samo kontestator koji ruši deformirane institucije i pojedince nego graditelj, tješitelj, obnovitelj koji postojeće želi promijeniti na bolje.